

УДК 69.003

ТАРИФНА ПОЛІТИКА – ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ ЖКГ

Т. Г. Ровенчак

TARIFF POLICY – ONE OF THE AREAS HOUSING REFORM

T. Rovenchak

У статті розглянуто сучасний стан тарифної політики на послуги житлово-комунального господарства України, проаналізовано проблеми даної галузі, запропоновано порядок формування та регулювання економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги. Розглянуто економічно обґрунтовані методи ціноутворення в ЖКГ, з урахуванням принципової відмінності формування ціни на послуги виконавців, які обслуговують житловий фонд, і виробників комунальних послуг. Дано оцінку тарифної політики через призму соціальної складової.

В статье рассмотрено современное состояние тарифной политики на услуги жилищно-коммунального хозяйства Украины, проанализированы проблемы данной отрасли, предложен порядок формирования и регулирования экономически обоснованных тарифов на жилищно-коммунальные услуги. Рассмотрены экономически обоснованные методы ценообразования в ЖКХ, с учетом принципиального отличия формирования цены на услуги исполнителей которые обслуживают жилой фонд и производителей коммунальных услуг. Дана оценка тарифной политики через призму социальной составляющей.

The article considers the current state tariff policy in the housing and communal services of Ukraine, analyzed the problems of the industry, suggests the procedure of formation and regulation of the economically justified tariffs for housing and communal services. Considered economically sound methods of pricing in housing and communal services, taking into account a principle of distinction pricing of services исполнителей that serviced are residential fund and producers of public utility services. Estimation of tariff policy through the prism of the social component.

Вступ

Сучасний стан житлово-комунального господарства України потребує впровадження комплексу реформ, які б дозволили модернізувати дану галузь відповідно до сучасних економічних реалій. Однією із ключових проблем у цьому процесі є питання ціноутворення тарифів на послуги ЖКГ. Незважаючи на досить значне навантаження на платників, сучасна практика встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги не забезпечує покриття витрат тарифами. Така ситуація склалась історично, оскільки ще з радянських часів тарифи на житлово-комунальні послуги були найнижчими у світі, і це вважалося одним із значних досягнень соціалізму. Політика радянської держави у цій сфері передбачала низький рівень плати за житло і комунальні послуги, який не відповідав рівню витрат. Населення відшкодовувало тільки 4 % витрат на житлово-комунальні послуги, всі інші витрати покривались дотаціями з бюджету та іншими видами державної допомоги [1].

Трансформація галузі відповідно до законів ринкової економіки потребує впровадження системи ціноутворення, за якою досягається достатній рівень рентабельності (відповідно до попиту). Досягти цієї мети в нашій державі дуже складно, адже, за критеріями ООН, Україна за загальною площею житла на одну людину та за забезпеченістю домогосподарств водопроводом, каналізацією, опаленням і електрикою належить до групи країн з високим і дуже високим рівнем доходу, а за рівнем реальних доходів – до групи країн із середніми або навіть низькими доходами. Це означає, що громадяни і країна в цілому в наш час не в змозі підтримувати житло і його інфраструктуру на належному рівні [2].

Мета роботи – проаналізувати проблеми тарифної політики в житлово-комунальному секторі, розглянути шляхи ціноутворення житлово-комунальних послуг та запропонувати шляхи її вирішення.

Основна частина

Більше 20 років тому почався перехід незалежної України від економіки планової до економіки ринкової, економічні реформи болісно вдарили як по звичайних споживачах комунальних послуг, на яких майже 100 % ліг тягар ринкових тарифів ЖКГ, так і по комунальних підприємствах, які відтепер повинні були закуповувати за кордоном природний газ та інші енергоносії за світовими цінами. З цього моменту виникає системна криза неплатежів в системі житлово-комунального господарства: споживачі, які не були спроможні або не звикли платити економічно обгрунтовану ціну за надані комунальні послуги, почали боргувати комунальним підприємствам, в свою чергу недоотримуючи кошти зі споживачів за надані послуги, комунальні підприємства почали боргувати енергопостачальним організаціям за поставлені енергоносії. [3].

На рис. 1 показано основні проблеми житлово-комунального господарства [4].

Рис. 1. Проблеми житлово-комунального господарства

Всі ці проблеми створили недосконалу тарифну політику, яка зумовила хронічну і постійно зростаючу збитковість підприємств, значну частину становить заборгованість населення через неплатоспроможність.

Нова концепція ціноутворення на послуги ЖКГ побудована на широкому розумінні тарифу. Тариф – це розмір плати в розрахунку на одиницю послуги певної якості, що забезпечує відшкодування з боку споживача обгрунтованих витрат економічної діяльності підприємства та прибутку [6].

Під економічно обгрунтованими тарифами зазвичай розуміють мінімально можливі тарифи, що є фінансовою основою поточного виробництва житлово-комунальних послуг та відповідають затвердженим параметрам якості з урахуванням витрат на розвиток підприємства. Проте визначення тарифу має враховувати соціальний аспект і особливості функціонування житлово-комунальної галузі загалом, а тарифна політика – опиратися на платоспроможний попит населення та інших споживачів послуг.

Економічно обгрунтовані тарифи – це об'єктивний рівень рівноважної ціни попиту та пропозиції. При цьому попит визначають в обсязі та якості послуг, підтверджених можливостями місцевого бюджету і доходами середньої родини. Пропозиція характеризує величину тарифу, що забезпечує відшкодування витрат підприємств ЖКГ на розширене відтворення за необхідного обсягу й якості робіт.

Розглядаючи методи ціноутворення в ЖКГ, слід враховувати принципову відмінність

формування ціни на послуги виконавців, які обслуговують житловий фонд, і виробників комунальних послуг, оскільки діяльність останніх із об'єктивних причин не підлягає конкуренції.

Під час установа тарифів виникають дві проблеми:

- перша пов'язана з потребою у збалансуванні економічних та фінансових інтересів підприємств природних локальних монополій із соціальними цілями;
- друга – зі збалансуванням якості комунального обслуговування і можливого підвищення витрат.

Із огляду на викладене, очевидними є необхідність і важливість ролі органу місцевого самоврядування, який здійснює професійну діяльність із урегулювання тарифів на продукцію і послуги підприємств природних локальних монополій, а також розроблення власної регіональної нормативної бази житлово-комунального господарства. Саме до цього органу має надходити інформація про витрати всіх учасників надання житлово-комунальних послуг за деталізацією, що забезпечує використання такого алгоритму формування економічно обґрунтованого тарифу.

Попри відносну стабілізацію економічної ситуації в країні в порівнянні з економічним рівнем розвитку середини 90-х років минулого століття, тенденція неповної сплати за надані комунальні послуги зберігається і донині.

За даними Міністерства розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на рисунку 2 наведені основні порівняльні дані щодо заборгованості та сплати житлово-комунальних господарств коштів в період з 1 січня 2011 року по 1 січня 2012 року. ЖКГ у 2010 році сплатили 11836,5 млн грн, та не доплатили 19855,9 млн грн, що є суттєвою різницею у 8019,4 млн грн. У 2011 році ЖКГ сплатило 13543,3 млн грн, а заборгованість склала 16240,7 млн грн[5].

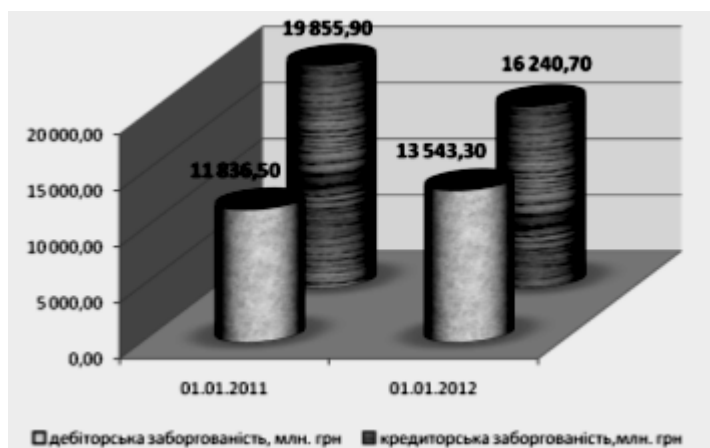

Рис. 2. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ за період з початку 2011 року [5]

У січні-вересні 2012 р. населенням країни сплачено за житлово-комунальні послуги 28,0 млрд грн (103,8 % нарахованих за цей період сум). Серед регіонів найвищий рівень оплати за житлово-комунальні послуги спостерігався у Закарпатській, Сумській, Кіровоградській та Вінницькій областях (112,7–108,2 %), найнижчий – у м. Севастополі, Волинській області та м. Києві (97,8–99,9 %).

На сьогоднішній день, відсутні засоби боротьби з неплатниками – хоча судові рішення про необхідність сплати боргів ухвалюються, але виконавча служба, як правило, не знаходить у неплатників можливості

оплати боргу. Багато боржників роками офіційно ніде не працюють, при цьому утримують родину на пристойному рівні, і ніхто не застосовує до них непрямі методи визначення доходів. Досвід ЖЕКів і ОСББ свідчить, що великі борги мають, головним чином, люди досить заможні. Враховуючи, що в ОСББ боржника утримують сусіди, об'єднання повинне мати реальні права у боротьбі з боржниками. У більшості країн світу такої проблеми не існує – якщо людина не має матеріальної змоги утримувати своє житло, вона повинна продати це житло, оплатити борги і придбати житло дешевше (або отримати соціальне житло).

Умовні групи неплатників за житлово-комунальні послуги:

- громадяни, які **хочуть** платити, але **не можуть** (законослухняні громадяни);
- громадяни, що **можуть** платити, але **не хочуть**;
- громадяни, котрі **можуть** і **хочуть** платити, але не платять вчасно;
- громадяни, які **не можуть** і **не хочуть** платити.

Причинами несплати за житлово-комунальні послуги є фінансові, соціальні та психологічні причини. Однією із важливих проблем ЖКГ є регулювання тарифів на житлово-

комунальні послуги та визначення порогів їх зростання.

Сьогодні в Україні підприємства житлово-комунальної сфери часто змушують людей оплачувати послуги, яких ті фактично не одержують. Наприклад, під час надання послуг з тепlopостачання і постачання гарячої води повинна підтримуватися певна температура теплоносія, але ця плата нерідко нараховується за нормативами, без врахування того, підтримувалася така температура чи ні. Завищеними є норми споживання холодної води.

Багато послуг, які входять до квартирної плати, просто не надаються [2]. Така ситуація складається через збереження в нашій країні монополізованої системи експлуатації житла і надання житлово-комунальних послуг. Житлово-комунальні організації не мають реальних стимулів підвищувати якість надання послуг та знижувати їх вартість, а споживач, позбавлений можливості вибору, вимушений сплачувати за послуги, які він фактично не отримував.

При цьому сама сфера житлово-комунального господарства характеризується громіздкою та неефективною системою управління. На підприємствах галузі, з одного боку, спостерігаються дії, що збільшують собівартість наданих послуг, а з іншого – не використовуються наявні можливості економії ресурсів. [2].

Об'єктом особливої уваги держави сьогодні стало регулювання цін (тарифів) на комунальні послуги, свідчить про важливість об'єктивного формування рівня цін, які є основним засобом регулювання економічної діяльності, матеріального забезпечення економіки.

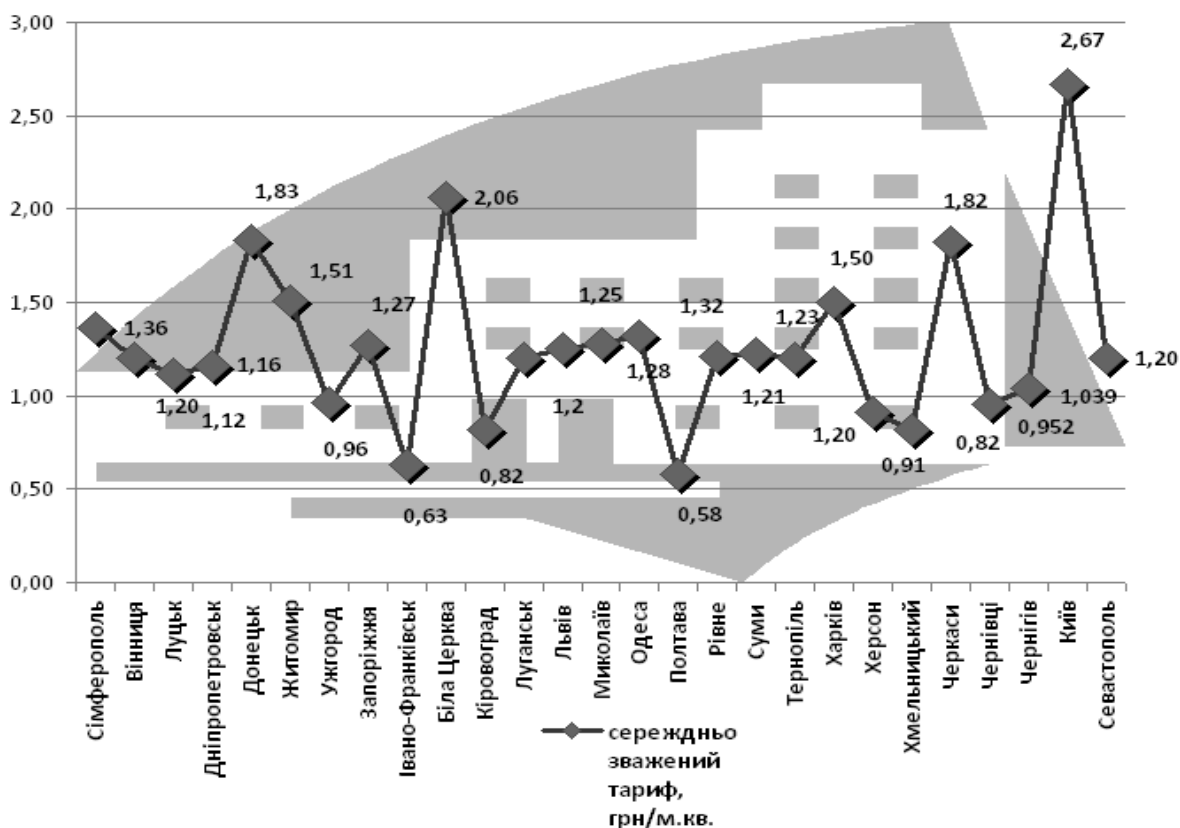

Рис. 3. Тарифи на квартплату станом на 01.03.2012 року (по регіонах) [5]

Цінова політика держави спрямована, з одного боку, на створення необхідних економічних гарантій для виробника, а з іншого, – на забезпечення соціальних гарантій населення. Тому практика встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги на місцевому рівні економічно і соціально виправдана. Формування витрат на виробництво послуг об'єктивно залежить від місцевих особливостей. Це насамперед кліматичні та геологічні умови (водозабори поверхневі або підземні), технічні й технологічні чинники, наприклад, пов'язані з підняттям, очищенням, транспортуванням та подачею води, тому тарифи не можуть бути однаковими для всіх населених пунктів.

Відтак формування комунальних тарифів дає змогу об'єктивно врахувати місцеві особливості відповідного населеного пункту. Тому може спостерігатися коливання рівня тарифів як в окремих містах, обласних центрах, так і в населених пунктах у межах однієї області - з

об'єктивних і суб'єктивних причин

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» змушує комунальні підприємства встановлювати тарифи, не нижче за собівартість [7]. Право встановлювати ціни і тарифи на житлово-комунальні послуги належать до повноважень органів місцевої влади, проте визначено, що органи місцевого самоврядування затверджують їх у розмірі економічно обгрунтованих витрат на їхнє виробництво. У разі затвердження цих цін і тарифів на рівні, нижчому економічно обгрунтованих витрат на їхнє виробництво, орган, який їх затвердив, зобов'язаний компенсувати з відповідного місцевого бюджету виконавцям (виробникам) різницю між затвердженим розміром цін та економічно обгрунтованими витратами на виробництво послуг. Тобто, органи місцевого самоврядування можуть самі вирішувати питання фінансової самодостатності роботи підприємств галузі, що сприяє залученню приватного сектора на ринок цих послуг.

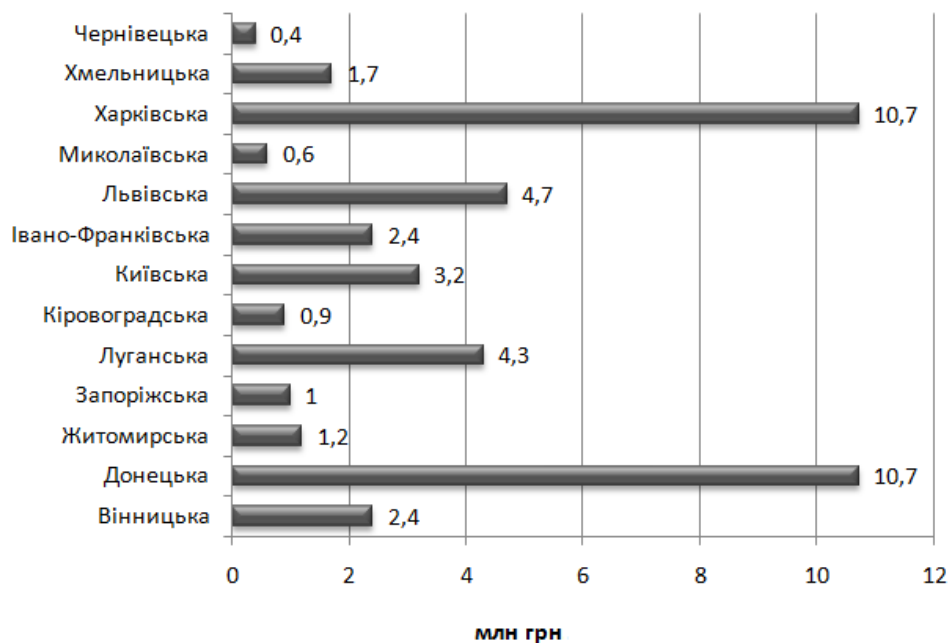

Рис. 4. Статистика надання субсидій населенню на відшкодування витрат на ЖКП у червні 2012 року [5]

Необхідно зазначити, що збільшення тарифів для населення збільшує навантаження на бюджет, призводить до зростання заборгованості населення і відділів субсидій, проте, якщо не підвищувати тарифи, комунальним підприємствам як міста, так і галузі, та й ЖКГ країни в цілому загрожує подальше погіршення фінансового стану, й нарешті, стагнацію.

У січні-червні 2012 року за субсидіями для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг звернулось 583,5 тис. сімей, що на 25,0 % менше, ніж у січні-червні 2011 року. Питома вага звернень сімей, які проживають у міських поселеннях, склала 82,7 %. У червні 2012 року кількість сімей-учасників Програми житлових субсидій, які одержували субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, становила 2,3 % від загальної кількості сімей України, що на 0,2 відсоткові пункти менше, ніж у червні 2011 року.

Більше того, в Україні актуальна така проблема, як відсутність технологічної підготовки, що підкріплює прагнення держави домогтися практичного рівня проблеми повної компенсації вартості спожитих послуг населення. Відсутність приладів обліку в споживачів серед населення примушує використовувати в розрахунках норми споживання.

Це, своєю чергою, не стимулює до скорочення водоспоживання при підвищенні тарифів, а за їх незмінного рівня призводить до додаткових втрат водопостачального підприємства.

Наявний монополізм у житлово-комунальному секторі економіки призводить до підтримання високого рівня витрат і тарифів на відповідні послуги. Це зумовлено тим, що у підприємств-монополістів нема потреби шукати шляхів зниження собівартості, які б робили надані послуги конкурентоспроможними. Тягар невиправданих високих витрат на надання цих послуг, що здебільшого не відповідають параметрам якості, несуть бюджет і населення.

Сучасна практика встановлення тарифів не відповідає реальним умовам фінансування галузі, якості послуг та споживчих переваг. Формування тарифів на основі фактичних витрат за

попередній період і використання застарілих, що не відповідають сучасним вимогам, норм та нормативів не тільки не стимулює, а й практично унеможлиблює залучення інвестиційних ресурсів, оскільки величина тарифу не відповідає реальним витратам підприємств і не забезпечує його необхідного виробничого потенціалу.

Наявна система затвердження тарифів на житлово-комунальні послуги не відповідає вимогам трансформаційних змін у галузі є гальмом її подальшого розвитку. Для встановлення економічно обґрунтованих тарифів центральним органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування необхідно мати інформацію про витрати виробників послуг та здійснювати незалежний аудит обґрунтування тарифів на послуги [8].

Висновки

Реформування житлово-комунального господарства передбачає удосконалення системи управління і обслуговування житлового фонду з метою зниження експлуатаційних витрат.

Для цього необхідно:

- направити зусилля на вдосконалення тарифної політики, поліпшити її прозорість, доступність і зрозумілість;
- зменшити собівартість ЖКП;
- впровадити систему обчислення економічно обґрунтованих тарифів;
- ввести ресурсозберігаючі технології;
- зменшувати бюджетні дотації на утримання комунальної інфраструктури за рахунок зниження собівартості, а не за рахунок механічного підвищення тарифів

Використана література

1. Закон України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Устінов Д. О. Проблеми та шляхи вдосконалення сучасної тарифної політики на послуги ЖКП [Науковий вісник ЧДПЕУ № 2 (6), 2010 Регіональна економіка] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua>.
3. Шляхи розвитку житлово-комунального господарства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-works.com.ua>.
4. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/>
5. Україна комунальна / Статистика / головний експерт ЖКГ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statistic.jkg-portal.com.ua>.
6. Матейко С. Особливості та проблеми тарифної політики в комунальній сфері України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua>.
7. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.
8. Самойленко В. С. Розвиток житлово-комунального господарства: закордонний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

Ровенчак Тетяна Гаврилівна – асистент кафедри менеджменту будівництва та цивільної оборони Вінницького національного технічного університету.